

ÚLOHA FARÁRA PRI OBNOVE CIRKVI

Jozef Benka

THE ROLE OF THE MINISTER IN THE CHURCH RENEWAL At present the need to adjust the concept of ministry to the emerging new conditions in the Slovak church is becoming evident. The conservative concept of ministry where the minister has been considered the only unquestionable spiritual authority is becoming untenable. An apparent shift toward a more participatory model of ministry is in process. It brings, however, higher demands on the ministers' ability to communicate, to organise team-work and to recognise and encourage different gifts for mutual service in the church.

The role of psychological training and abilities will undoubtedly increase but it must not weaken or even become substitute for spiritual growth and formation. The renewal of the church in the direction toward more participatory, sharing community, toward greater involvement of the laity in the ministry is a necessary process. It brings increased demands on the intellectual, psychological and spiritual qualification of ministers together with personal maturity. New forms of continuing education (e. g. clinical practice, supervisory programs) will be necessary.

Obnova cirkvi je úzko spojená s duchovnou obnovou jej služobníkov. O potrebe duchovného obnovenia kňazského stavu uvažuje po druhej svetovej vojne vo svojich 18 tézach nemecký teológ Július Schniewind.¹ Mnohé z týchto téz neustratili dodnes na svojej platnosti. Medzitým sa však odvtedy mnoho zmenilo v spoločnosti i v cirkvi. Pod tlakom týchto zmien sa objavuje veľké množstvo materiálu, kde sa uvažuje o reforme cirkvi i reforme kňazského úradu, či spôsobe jeho vykonávania. Sú to zásadné teologické články, výskumy na základe rozličných ankiet a ich teologické i sociologické spracovania a v poslednom období sa väčší priestor dáva spracovaniu bezprostredných skúseností samotných farárov a ich každodennému životu pri plnení ich povolania.²

Je nepochybné, že obnova cirkvi i obnova jej služobníkov veľmi úzko súvisia. Ako prvý veľmi dôležitý okruh a problém tejto spojitosti sa objavuje vzťah duchovného, kazateľského úradu k zásade všeobecného kňazstva. Tu sú mienky veľmi pestré, ba až protikladné. Na jednej strane dodnes

¹ Schniewind, Július: Geistliche Erneuerung, Göttingen, Vandenhoeck et Ruprecht 1981, s. 123.

² Busch, A. S. Bernd: Zwischen Berufung und Beruf, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt 1996, s. 158.

pôsobí medzi farármi dedičstvo obdobia klasickej ortodoxie a jeho povedomia o „božskosti kazateľského úradu“, kde farár hra v zbere centrálnu rolu vo všetkých oblastiach, na druhej strane je tu snaha rozpustiť kazateľský úrad a povolanie farára v zásade všeobecného kňazstva v domnení, že autoritatívny a nadradený prístup farára k zboru neumožňuje presadiť sa charizmám u ďalších členov zboru, ktorí sa chcú podieľať na jeho budovaní a raste. Obe uvedené stanoviská môžeme považovať za krajnosti, ktoré neprospievajú obnove cirkvi dnes. Zástancovia prvej krajnosti si nedostatočne uvedomujú, že je potrebná spolupráca medzi tými, ktorí chcú svojimi charizmami prispievať k životu zboru a medzi nositeľmi kňazského úradu. Farár sa nemá cítiť nadradený, ale má sa cítiť len ako jeden z mnohých, ktorý prijal poverenie slúžiť ostatným. Zástancovia druhej krajnosti zabúdajú, že zvestovanie má byť doprevádzané pastorálnym sprevádzaním počas dlhšieho časového obdobia, aby poslucháči i kazatelia sa stali medzi sebou aj známi a ľudsky blízki. V jednom našom regióne, kde sa často menia kazatelia, istý cirkevník na to reagoval tak, že si nestačia ani zvyknúť na tvár kazateľa a už ide preč, čo je iste zvláštna formulácia, ale ukazuje týmto smerom. Podceňovať nemôžeme ani psychologickú skutočnosť, že farár sa stáva náboženským symbolom a jeho povolanie sa stáva odpoveďou i poukazom na náboženskú dimenziu ľudského života. Vyvážené sa zdá byť stanovisko, ktoré môžeme znázorniť v tvare elipsy s dvoma ohniskami, kde jestvuje tvorivé napätie medzi praktizovaním všeobecného kňazstva v zbere a rešpektovaním kňazského úradu a jeho nositeľa s jeho nezastupiteľným poslaním. Pričom forma dialógu a podpora participátorskej komunikácie by sa mala stávať základnou metódou práce farára dnes. S podobnými úvahami sa môžeme stretnúť v poslednej dobe aj na katolíckej strane v súvislosti s dopadom trinitárnej teológie na pastorizáciu. Mladý slovenský katolícky teológ Ladislav Lencz mapujúc niektoré trendy súčasnej svetovej trinitárnej teológie kreslí z nej pre pastorizáciu takýto obraz farára: „Činnosť farára sa neobmedzuje na úradovanie a poskytovanie duchovných služieb. Jeho prvoradou povinnosťou je budovať spoločenstvo, posudzovať charizmy farníkov, vytvoriť pre nich priestor a starať sa o ich súlad. Profesný profil kňaza sa obohacuje o nové prvky: dar rozlišovania (chariziem, iniciatív), schopnosť počúvať, komunikovať a spolupracovať.“³ Do dosiaľ prevládajúcich konzervatívnych náhľadov na spôsob práce farára na

³ Lencz, Ladislav: Niektoré aktuálne otázky pastorácie vo svetle trinitárnej ekleziológie, in: *Studia Theologica seepusensia* Nr. 2, Aktuálne otázky pastorácie, Zborník prednášok katedry pastorálnej teológie, Spišské Podhradie – Spišská Kapitula 1998, s. 86.

Slovensku je to povšimnutia hodný hlas. Ak takýto hlas bude ďalej silnieť, prispeje k väčšiemu oceňovaniu participátorských riešení ľudských situácií v cirkvi i spoločnosti pred autoritatívnymi a dôsledkom toho bude zníženie okruhu tých, ktorí modloslužobne túžia po autoritárskych riešeniach v tomto stredoeurópskom priestore.

V úvahách o úlohe farára pri obnove cirkvi sa dostáva veľkej pozornosti osobe a rozvíjaniu osobnosti farára. Osoba farára sa akoby stávala dôležitou teologickou kategóriou. Ide o rozmer ľudskej zrelosti, o duchovnú a vzdelanostnú úroveň i prakticko-teologickú erudíciu. Tento trend badať bez ohľadu na konfesionálnu príslušnosť. Na Slovensku o tom svedčí dizertačná práca Tomáša Galisa z rímskokatolíckej cirkvi, ktorá sa venuje permanentnej formácii kňazov vo svetle exhortácie pápeža Jána Pavla II. „Pastores dabo vobis“. Je budovaná na autorite cirkevných dokumentov rímskokatolíckej cirkvi tohto storočia a dokumentovaná teologickou literatúrou. Ide jej o tematiku kňazskej výchovy, ďalšieho vzdelávania a duchovného rastu. O tomto formačnom procese hovorí Galis takto: „Formačný proces, popísaný v exhortácii ako ‚maturazione – dozrievanie‘ spojené so stálym ‚conversione – obrátením‘ osoby, je proces stáleho rastu, ktorý spočíva v prehlbovaní všetkých formačných rozmerov – ľudského, duchovného, intelektuálneho a pastoračného. Začal sa síce v počiatkovej formácii už v seminári, ale svojou kontinuitou má byť zavŕšený vo ‚vnútornej jednote‘ permanentnej formácie, ktorá bude požehnaným ovocím pastoračnej lásky“.⁴

Dôraz na rozvoj osobnosti farára, jeho duchovný rast a celoživotné vzdelávanie má svoje presvedčivé biblické zdôvodnenie a je staronovou vecou. Jej naliehavosť a hĺbka sa otvára silne dnes na pozadí celospoločenského pohybu a stáva sa novou vecou v súvislosti s neustále sa zvyšujúcimi nárokmi na profesionálnu i osobnostnú kvalifikáciu na zvládanie stále zložitejších procesov pri rozvoji ľudskej spoločnosti i mapovaní možných nebezpečenstiev a rizík. Do určitej miery novou vecou je silný dôraz na ľudskú dimenziu kňazskej služby, ktorej sa predtým nevenovala taká veľká pozornosť. Nakoľko máme brať vážne položitom vyslovovaný nárok, že „poľudštenie farára nás ešte len čaká“ a nakoľko nás nemusí znepokojovať, nemôžeme všeobecne rozhodnúť. V každom prípade je to oblasť, ktorá je dnes veľmi silno vnímaná a morálna i osobná integrita nositeľa kňazského úradu, jeho ľudský prístup, schopnosť empatie, schopnosť spoluprežívania

⁴ Galis, Tomáš: Permanentná formácia kňazov vo svetle „Pastores dabo vobis“, ed. Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, Banská Bystrica – Badín 1998, s. 167.

radostných i bolestných chvíľ iných ľudí, rozhoduje často o tom, či sa mu podarí priblížiť ľuďom evanjelium Ježiša Krista. Tento rozmer sa pokúsil zapracovať do teologického myslenia pastorálny pohyb, ktorý má svoje počiatky v USA v polovici nášho storočia. Inšpirátorom a formovateľom sa stal Carl Rogers s nedirektívnym prístupom svojej psychoanalytickej metódy a zameraním na posilňovanie a rast osobnosti klienta z jeho vlastných vnútorných síl. Táto i iné psychologické metódy môžu prispieť k lepšiemu sebazoznaniu farára, k zlepšeniu jeho komunikačných schopností, k priblíženiu sa k druhému človeku. Je potrebné však vidieť aj ich hranice. Úplné prispôbenie sa „psychologickej Vulgate“,⁵ kedy sa slovo Božie ako prameň poznania a formovania ľudského života dostáva až na druhé miesto a všetko ako keby malo najprv prejsť psychologickou mriežkou, by bolo druhým neprijateľným extrémom a poplatnosťou dobe.

Preto jedným dychom je potrebné hovoriť o ďalšom rozmere, o duchovnej dimenzii sýtenej z jadra evanjelia. Starostlivosť o vlastnú spiritualitu je potrebné podporovať aj preto, že dnes sa do popredia pri plnení kňazského poslania dostávajú otázky duchovného vedenia, otázky spirituálneho prejavovania sa farára. Pri výchove farárov v tejto oblasti je veľký nedostatok. U farára sa očakáva prežitá náboženská a duchovná skúsenosť, nielen vedomosti o náboženských veciach a potom je tu silné očakávanie, že farár pomôže ľuďom nachádzať cestu k spiritualite z ich vlastného životného kontextu. Aby to dokázal, musí sám duchovne žiť. Ani dnešný hektický a rozptyľujúci spôsob života by farárovi nemal znemožňovať nachádzať si pre seba pravidelné chvíľky stíšenia sa pred Bohom a to v samote, spolu so svojou rodinou i v spoločenstve ordinovaných bratov a sestier na načerpanie potrebnej sily pri plnení kňazského poslania. Pre praktizovanie zbožnosti sa pre evanjelických farárov nedajú vypracovať presné návody na spôsob katolíckeho breviára, ale každý by si mal uvedomiť, že pri všetkej rozmanitosti je potrebná určitá pravidelnosť v praktizovaní osobnej zbožnosti. Biblia, pieseň a modlitba boli, sú a budú vždy tými prostriedkami, ktorými sa môže duchovný život formovať a prehĺbovať. Bibliu farár nemá používať len inštrumentálne ako inšpiračný zdroj pre odovzdávanie posolstva iným, ale aj sám má z nej ustavične čerpať a žiť z centrálnej zvesti evanjelia. Nábožná pieseň ho spája s predošlými generáciami v oslavovaní Boha i so spoločenstvom Božieho ľudu dnes. Modlitba mu umožňuje teologicky i duchovne žiť a správne pristupovať k Pánu Bohu.

⁵ Winkler, Eberhard: *Gemeinde zwischen Volkskirche und Diaspora*, Neukirchner Verlag 1998, s. 159.

V nedávnej externej prednáške o osobnosti kňaza-kazateľa pre evanjelických teológov v Bratislave farár s dlhoročnou praxou Dušan Albíni, predstaviac duchovnú činnosť kňaza v úzkej súvislosti s jeho osobnosťou, o modlitbe povedal: „Žiadna činnosť kňaza v jeho povolaní nie je dôležitejšia ako modlitba a živé úsilie prísť tak blízko Boha, že sa stane životom v našom vlastnom žití. Najväčším nebezpečenstvom pre kazateľa je to, že stále hovorí o Bohu a zabudne hovoriť s Bohom. Sám musí naberať výživu pre svoj duchovný rast a prehlbenie, ak chce dať čosi druhým. Nemôžeme sa starať o druhé duše a svoje zanedbávať. Musíme ísť do samoty s Bohom.“⁶ Dôležitá je i účasť na duchovných cvičeniach ako i nájsť si osobného spovedníka, dôverného priateľa pre otázky vlastného duchovného života. Žiť z Ducha sa v tomto bezduchom svete stáva pre duchovného nevyhnutnou podmienkou. Už sa nemôže spoliehať na vonkajšie spoločenské opory a prostredie ako v minulosti, ale iba na moc viery a silu Ducha.

Okrem prehlbovania duchovnej dimenzie zostáva pre farára ako úloha pre súčasnosť i budúcnosť pracovať aj na rozširovaní intelektuálneho poznania. Dôležité je udržiavať neustály kontakt s najnovším teologickým pohybom, ale je potrebné držať krok s poznávaním aj tých vecí, ktoré hýbu životom celého ľudského spoločenstva, či sa to týka skvalitňovania života alebo jeho ohrozenia. Viest dialóg so svetom a primerane dnešnému svetu zvestovať i obraňovať evanjelium môžu dokázať len intelektuálne dobre pripravení ľudia. Staré heslo, že dobrý kňaz sa do smrti učí, naberá na cste väčšej intenzite a naliehavosti.

Pri obnove cirkvi dnes má veľký význam v spojení s predchádzajúcimi dôrazmi aj zoznamovanie sa s novými vecami z praktickej teológie, osvojovanie si nových metód práce pri budovaní cirkevných zborov i poznávanie pastoračnej situácie, aby sme mohli na ňu primerane reagovať. Táto situácia si vyžaduje nový prístup a tak ako súčasný obraz role pre farárske povolanie, ktorý vychádza z komunikácie evanjelia, ponúka sa obraz nadšeného sprievodcu na ceste.⁷ V mnohých príspevkoch teológov i farárov sa hovorí o tom, že v dnešnej dobe je potrebné ísť za ľuďmi, sprevádzať ich, byť im k dispozícii, kráčať spolu s nimi. Tradičný obraz pastiera, ktorý vedie svoje stádo, je vystriedaný obrazom sprievodcu na ceste. Aj učenici kedysi šli za ľuďmi so zvestou spásy a chvíľu ich sprevádzali. Vidíme to na Pavlovi alebo Filipovi, ktorý sprevádza komorníka kráľovnej Kandáces až kým nedôjde

⁶ Albíni, Dušan: Osobnosť kňaza-kazateľa, in: *Evanjelický teológ*, časopis študentov evanjelickej teológie, ed. Spolok J. M. Hurbana pri EBF UK, Bratislava, 2/1999, s. 6.

⁷ Busch, A. S. Bernd: *Zwischen Berufung und Beruf*, Leipzig, Evangelische Verlaganstalt 1996, s. 310.

k viere a nejde radostne svojou cestou. Aj dnešná doba čaká na hodnoverných a nadšených svedkov, na presvedčivé osobnosti. Očakáva sa od farára, že bude dobrým spirituálom, preto je potrebné poznať aj rozličné formy spirituality a klásť dôraz na rozvoj osobnosti. Významne v tomto ohľadu pomáhajú pri formovaní osobnosti farárov aj tzv. klinické semestre pre teológov i sebaopoznávanie za pomoci supervízorov, ako veľmi účinného spôsobu získavania spätnej väzby pre výkon pastorálnej činnosti. Tam sa odhalí, ako ho vnímajú iní ľudia, ako na nich pôsobí, čo sťažuje jeho komunikáciu s ľuďmi, ako sa dokáže večtiť do polohy iných ľudí, ako nadväzuje kontakty, či dokáže nerušene počúvať atď. Môže si tak precvičiť a preskúmať tie vlastnosti, ktoré napomáhajú autentickej komunikácii s druhými. Prejaví sa to pri vykonávaní pastorálnych návštev, na ktoré sa dnes kladie mimoriadny význam. Prejaví sa to pri kauzálnych príležitostiach, ktoré ešte stále predstavujú veľmi dobrú príležitosť pre kontakt a zvesť evanjelia aj ľuďom, ktorí nepatria k jadrú zborov. Práve oni potrebujú stretnúť sa so zrelou ľudskou osobnosťou, ktorá by im svojimi nedostatkami neprekážala, ale umožňovala bližšie sa dostať k evanjeliu. Duchovne i ľudsky zrelá osobnosť farára má veľký dopad pri práci s konfirmandami, kde prieskumy ukazujú, že spôsob komunikácie farára zostáva najdlhšie pôsobiť vo vedomí konfirmandov. Duchovne i ľudsky zrelá osobnosť dokáže nekonfliktne spolupracovať s ostatnými a vychovávať si spolupracovníkov, na čo dnes treba klásť veľký dôraz pri obnove cirkvi. Duchovné skúsenosti laikov i priamy styk a poznanie sveta nimi sú pre budovanie cirkevných zborov i misijné pôsobenie vo svete nevyhnutnosťou. A tak môžeme povedať, že dnešná doba signalizuje jasnú potrebu dynamického a kooperatívneho vykonávania kňazského úradu, kde osobný a iniciatívny prístup vyznavačsky profilovaného farára bude hrať stále väčšiu úlohu.